

Sosyal Hizmetler Ön Lisans Eğitimi ve Ara Elemanlar

Dr. Hıdır APAK

Dr. Hıdır APAK

SOSYAL HİZMETLER ÖN LİSANS EĞİTİMİ VE ARA ELEMANLAR

ISBN 978-605-241-709-6

DOI 10.14527/9786052417096

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2019, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Bu kitap T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayineimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayinevidir**. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** ve **Pegemindeks.net** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

I. Baskı: Haziran 2019, Ankara

Yayın-Proje: Şehriban Türüldür
Dizgi-Grafik Tasarım: Ayşe Nur Yıldırım
Kapak Tasarım: Pegem Akademi

Ay-bay Kırtasiye İnşaat Gıda Pazarlama ve Ticaret Limited Şirketi
Çetinemeç Bulvarı 1314.Cadde No:37A-B
0312 472 58 55

Yayıncı Sertifika No: 36306

Matbaa Sertifika No: 33365

İletişim

Karanfil 2 Sokak No: 45 Kızılay / ANKARA

Yayınevi: 0312 430 67 50 - 430 67 51

Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08

Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60

İnternet: www.pegem.net

E-ileti: pegem@pegem.net

WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

Bu çalışmayı değerli Eşim ve Oęlum'a ithaf ediyorum...

Dr. Hıdır APAK

İlk ve orta öğrenimini Mardin'de tamamladı. 2012 yılında Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümünden mezun oldu. Aynı yıl Mardin Artuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde Sosyoloji Bölümünde Yüksek Lisansa başladı ve 2014 yılında Yüksek lisansını tamamladı. 2014 yılında başladığı Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Hizmet Ana Bilim Dalında Doktora öğrenciliğini 2017 yılında tamamladı.

Apak, 2012-2015 yılları arasında Bingöl Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümünde önce araştırma görevlisi ve daha sonra öğretim görevlisi olarak çalıştı. 2015-2018 yılları arasında Mardin Artuklu Üniversitesi Midyat Meslek Yüksek Okulu Sosyal Hizmetler programında Öğretim Görevlisi olarak çalıştı. Eylül 2018 tarihinden itibaren Bingöl Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Hizmet Bölümünde Dr. Öğretim Üyesi olarak görevini sürdürmektedir. Apak, evli ve bir çocuk babasıdır.

İletişim bilgileri:

www.hidirapak.com

✉ hidirapak@gmail.com

✉ hapak@bingol.edu.tr

ÖN SÖZ

Bu kitabın yazımı, bir sosyal çalışma akademisyeni olarak benim için önemli bir yol keşimini ifade etmektedir. Bu keşim, 2015 yılında Mardin Artuklu Üniversitesi Midyat Meslek Yüksekokulu Sosyal Hizmetler Programında öğretim görevlisi olarak göreve başlamamla oldu. Daha öncesinde Bingöl Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümünde öğretim görevlisi olarak çalışmışım. Fakat bu farklı bir durumdu. Sosyal hizmetler programında göreve başladıktan sonra aslında işimin çok kolay olacağını, sosyal çalışma lisans eğitimi tecrübemin buraya yeteceğini düşünmüştüm. Ancak işin içine girince sosyal çalışma lisans ile sosyal hizmetler ön lisansın farklı olduğu ile ilgili radikal bir fikirle karşılaştım. Buna göre ikisi farklı şeylerdi ve farklı iki meslek elemanının yetiştirmeye yönelik bir eğitimleri olmalıydı. Oldukça basit ama benim için oldukça kapsamlı olan bu düşünce ile ilgili daha fazla araştırmaya başladım. Sosyal hizmetler programında işimi daha iyi yapmanın ve buradan mezun olan bireylere nasıl daha faydalı olunabileceğinin arayışındaydım.

Bu arayış içinde sosyal hizmetlerde ara elemanlar konusunda yazılmış ilk kitap olan İlhan Tomanbay'ın "Sosyal hizmetlerde açıköğretim ve ara elemanlar: Sosyal çalışma ve sosyal teknikerlik" kitabının çok işime yaradığını ve zihnimi açtığını ifade etmeliyim. Fakat bu kitap dışında yeterli kaynağın olmadığı, sosyal hizmetler programında görevli öğretim üyelerinin bile bu noktada kafa karışıklıklarının olduğunu gördüm. Bunun yanı sıra öğretim üyelerinde, sosyal hizmetler programının sosyal çalışma lisans bölümünün bir ön lisansı olduğu yönünde ve çok da doğru olmayan güçlü bir kanı vardı. İşte elinizdeki kitabın yazımının ana gayesi buydu ve şu sorulara cevap aramaya çalışıyordum: Sosyal hizmetler ön lisans programı nedir? Sosyal çalışma bölümü ile nasıl bir ilişkisi vardır? Bu programdan mezun olanlar kimlerdir ve ne türde işlevleri vardır? Sosyal hizmetler öğrenci profili nedir ve öğrenciler bu programı neden tercih ederler? Mezuniyet sonrası öğrencileri neler beklemektedir?

Kitap bağlamında okurlara, öğrencilere ve profesyonellere vurgulanan noktalardan biri ön lisans eğitiminin önemli olduğu ve sosyal hizmetler için var olması gerektiğidir. Sosyal hizmetler programından mezun olacak ara elemanlara başta sosyal çalışmacılar olmak üzere diğer meslek elemanları tarafından ihtiyaç duyulmaktadır. Ön lisans mezunu bireyler sosyal hizmetler alanında büyük bir boşluğu dolduracağı aşikârdır.

Bu kitabı yazarken sosyal hizmetler ön lisans hakkında yeni bir model ortaya koymadım. Sadece var olan durumu ortaya koymaya çalıştım. Bu kitabın sosyal hizmetler programı öğrencilerine, mezunlarına ve öğretim üyelerine gerekli katkıyı sağlayacağını düşünüyorum. Ayrıca, bu kitap sosyal çalışma lisans öğrencileri

ve akademisyenleri ile sosyal çalışmacılar ve sosyal çalışmaya gönül verenler için başvuru niteliğinde bir kitap olarak tasarlamaya çalıştım.

Bölümler üzerine

Kitabın ilk bölümü olan “Sosyal Çalışmaya Giriş ve Sosyal Hizmetler” de; sosyal hizmetler ve sosyal çalışma nedir? sorusunun cevabı, sosyal çalışma disiplini ve mesleğinin kısa tarihi, sosyal hizmetler ile ilişkili temel kavramlar, sosyal çalışma eğitimi ve Türkiye’deki durumu açıklanmaya çalışılmıştır. Bu bölüm kitaba bir giriş yapma niteliği taşımaktadır.

İkinci bölüm olan “Sosyal Hizmetler Ön Lisans Eğitimin Dünü, Bugünü ve Yarını” adlı başlık altında; ön lisans eğitimi ve meslek yüksekokulları, sosyal hizmetler ön lisans programının ne olduğu, Dünyada sosyal hizmetler ön lisans eğitimi, Türkiye’de sosyal hizmetler ön lisans eğitimi ve Türkiye’deki sosyal hizmetler eğitiminin mevcut görünümü başlıkları yer almaktadır. Bu bölümde genel olarak sosyal hizmetler ön lisans eğitimi hakkında bilgi verme amaçlanmıştır.

Üçüncü bölümde, yani “Sosyal Hizmetler Ön Lisans Mezunu Ara Elemanlar: “Sosyal Hizmetler Yardımcısı” başlığı altında sosyal hizmetler alanında ara elemanın kim olduğuna, sosyal hizmetler alanında sosyal hizmetler yardımcı ihtiyacına, sosyal hizmetler yardımcısının rol ve işlevlerine ve sosyal hizmetler ön lisans mezunları ve istihdam durumlarına değinilmiştir.

Kitabın dördüncü bölümü “Sosyal Çalışmanın Temel Alanları ve Ara Elemanlar” bölümünde, sosyal çalışmanın on temel alanı tanıtılıp ve ara elemanların bu alanlardaki fonksiyonları anlatılmaya çalışılmıştır.

Beşinci ve son bölümde, yani “Sosyal Hizmetler Ön Lisans Öğrencilerinin Profili ve Beklentileri” başlığı altında nicel bir araştırmaya dayalı olarak sosyal hizmetler programında okuyan öğrencilerin profil ve mesleki beklentileri üzerinde odaklanılmıştır. Bu bölümdeki hedef sosyal hizmetler öğrencilerinin kim olduğu sorusuna cevap bulabilmek ve öğrencilerin sosyal hizmetler programı ile beklentilerini ortaya koyabilmektedir.

Her insan gibi sınırlı bir bakış açısı ve hataların olabileceği bu eserde aklınıza bir şey takılırsa düzeltilmesi gerektiğini düşündüğünüz bir hata var ise, eleştirilerinizi ve önerilerinizi, “hidirapak@gmail.com” mail adresinden bana iletebilirsiniz.

TEŞEKKÜR

Kitabın hazırlanma aşamasında birçok kıymetli insanın emeği geçmiştir. Kimi beni böyle bir konuyu çalışmak için cesaretlendiren, kimisi ufuk açıcı sorularla, kimisi önerileriyle, kimisi saatlerce kitap hakkında konuşmaları sabırla dinleyerek, kimisi de tashih sürecinde katkıda bulunmuştur.

Kitabın son halini almasında adını buraya sığdıramadığım ve yazamadığım nice gönül dostuma öğrencilerime ve meslektaşlarıma en kalbi teşekkürlerimi sunmak isterim.

Son olarak üzerimde var olan haklarını hiçbir zaman ödeyemeyeceğim kıymetli ve pek muhterem annem ve babama; bu meşakkatli süreçte her türlü destekleriyle yanımda olan eşim, çocuğum ve kardeşlerime teşekkürü bir borç bilirim. Ve tüm bu imkânlarla beni layık gören Rabbime olan teşekkürü ifa ederim...

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	v
Teşekkür.....	vii

1. BÖLÜM

SOSYAL ÇALIŞMAYA GİRİŞ VE SOSYAL HİZMETLER

Sosyal Hizmetler ve Sosyal Çalışma Nedir?.....	1
Sosyal Çalışma Disiplininin ve Mesleğinin Kısa Tarihi.....	5
Türkiyede Sosyal Çalışma Disiplininin ve Mesleğinin Kısa Tarihi.....	7
Sosyal Çalışma (Sosyal Hizmet) Eğitimi ve Türkiye'deki Durum	10
Sosyal Hizmetler ile İlişkili Kavramlar	13
İnsan Hakları	13
Sosyal Adalet.....	14
Sosyal Refah.....	15
Sosyal Politika.....	16
Sosyal Sorun.....	17
Sosyal Yardım	17

2. BÖLÜM

SOSYAL HİZMETLER ÖN LİSANS EĞİTİMİN DÜNÜ, BUGÜNÜ VE YARINI

Ön Lisans Eğitimi ve Meslek Yüksekokulları.....	19
Sosyal Hizmetler Ön Lisans Programı Nedir?.....	20
Dünyada Sosyal Hizmetler Ön Lisans Eğitimi	23
Türkiyede Sosyal Hizmetler Ön Lisans Eğitimi	26
Türkiyede Sosyal Hizmetler Ön Lisans Eğitiminin Tarihçesi ve Gelişimi	28
Türkiyede Sosyal Hizmetler Ön Lisans Eğitiminin Mevcut Görünümü	31
Açılan Sosyal Hizmetler Programlarının Durumu.....	31
Programların Öğrenci ve Öğretim Elemanları Durumu	35
Staj Durumu.....	37
Açık Öğretim Programları Durumu.....	39
Dikey Geçiş Sınavı (DGS) ile Lisans Eğitimine Dâhil Olma.....	40

3. BÖLÜM

SOSYAL HİZMETLER ÖN LİSANS MEZUNU ARA ELEMANLAR: “SOSYAL HİZMETLER YARDIMCISI”

Sosyal Hizmetler Alanında Ara Eleman Nedir?.....	43
Sosyal Hizmetler Alanında Ara Eleman İhtiyacı	47
Sosyal Hizmetler Yardımcısının Rol ve İşlevleri (Görevleri).....	52
Sosyal Hizmetler Ön Lisans Mezunları ve İstihdam Durumları	54
İstihdam Sorunları	58

4. BÖLÜM

SOSYAL ÇALIŞMANIN TEMEL ALANLARI VE ARA ELEMANLAR

Çocuk Refahı Alanı.....	62
Çocuklarla Sosyal Çalışma.....	63
Ara Elemanın Fonksiyonu	64
Gençlik Refahı Alanı.....	65
Gençlik ve Sosyal Çalışma	66
Ara Elemanın İşlevi.....	67
Yaşlı Refahı Alanı.....	68
Gerontolojik Sosyal Çalışma.....	69
Ara Elemanın Fonksiyonu	70
Yoksulluk ve Sosyal Yardım Alanı.....	73
Yoksulluk ve Sosyal Çalışma.....	75
Ara Elemanın Fonksiyonu	76
Engelli Refahı Alanı	77
Engellilik ve Sosyal Çalışma.....	79
Ara Elemanın Fonksiyonu	80
Göçmen, Sığınmacı ve Mülteci Alanı	81
Göçmen, Sığınmacı ve Mültecilerle Sosyal Çalışma.....	83
Ara Elemanın İşlevi.....	85
Tıbbi Sosyal Çalışma Alanı.....	86
Tıbbi Sosyal Çalışma.....	86
Ara Elemanların Fonksiyonu.....	87
Adli Sosyal Çalışma Alanı	90
Adli Sosyal Çalışma	90
Ara Elemanların Fonksiyonu.....	91

Sivil Toplum Alanı.....	92
STK ve Sosyal Çalışma	93
Ara Elemanın Fonksiyonu	95
Yerel Yönetimler (Belediye) Alanı.....	96
Sosyal Belediyecilik ve Sosyal Çalışma.....	96
Ara Elemanların Fonksiyonu.....	98

5. BÖLÜM

SOSYAL HİZMETLER ÖN LİSANS ÖĞRENCİLERİNİN PROFİLİ VE BEKLENTİLERİ

Araştırmanın Metodolojisi	100
Araştırmanın Bulguları.....	101
Öğrencilere Ait Tanıtıcı Bilgiler	101
Öğrencilerin Sosyal Hizmetler Eğitimi Bilgisi	104
Öğrencilerin Programa Bakış ve Tutumları.....	106
Öğrencilerin Gelecek Beklentileri	108
Profil ve Beklenti Araştırması Sonuçları	111
Bitirirken.....	113
Ek: Sosyal Hizmetler Ön Lisans Programları Çekirdek Eğitim Programı (Çep) ve Güncel Konular Çalıştayı Sonuç Raporu.....	117
Kaynakça.....	129

TABLolar LİSTESİ

Tablo 2.1. Sosyal Çalışma ile Sosyal Hizmetler Farkları.....	21
Tablo 2.2. Sosyal Hizmet Temel Alanı Önlisans Yeterlilikleri	27
Tablo 2.3. Sosyal Hizmetler Programlarının Mevcut Durumu	32
Tablo 2.4. Açılan Programların Yıllara Göre Dağılımı	34
Tablo 2.5. Yıllara Göre Sosyal Hizmetler Ön Lisans Düzeyindeki Öğrenci Sayıları.....	36
Tablo 2.6. Yıllara Göre Sosyal Hizmetler Ön Lisans Düzeyindeki Mezun Sayıları ...	36
Tablo 3.1. Merkezi Yerleřtirmelerde İlan Edilen Kadro ve Pozisyonların Öğrenim Düzeylerine Göre Dağılımı.....	55
Tablo 3.2. Yıllara Göre KPSS 3384 Nitelik Kodu ile Kadro Pozisyonları	56
Tablo 5.1. Katılımcılara Ait Bazı Betimleyici Bilgiler	101
Tablo 5.2. Katılımcıların Eğitim ile İlgili Bilgiler	104
Tablo 5.3. Katılımcıların Programa Bakışı ve Tutumları.....	106
Tablo 5.4. Katılımcıların Gelecek Beklentileri.....	109

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1. 2016-2017 Sosyal Hizmetler Ön Lisans Bölümlerinde Görevli Öğretim Elemanlarının Sınıflamasına Göre Sayılar	37
Şekil 2.2. Sosyal Hizmetler Ön Lisans Bölümleri Kontenjan Dağılımı	39
Şekil 4.1. Sivil Toplum Örgütlerinin Çalışmaları ve Sosyal Çalışma	95

1. BÖLÜM

SOSYAL ÇALIŞMAYA GİRİŞ VE SOSYAL HİZMETLER

1.1. Sosyal Hizmetler ve Sosyal Çalışma Nedir?

1.2. Sosyal Çalışma Disiplini ve Mesleğinin Kısa Tarihi

1.3. Sosyal Çalışma Eğitimi ve Türkiye'deki Durum

1.4. Sosyal Hizmetler ile İlişkili Kavramlar

1.1. Sosyal Hizmetler ve Sosyal Çalışma Nedir?

Sosyal hizmetler kavramı ile ilgili olarak çok değişik tanımlar yapılmıştır. Bu tanımlamaların ortak noktası sosyal hizmetlerin geniş bir çerçevede alınması gerekliliğidir. “Sosyal hizmetler” (social services) ile insanların sağlık ve iyilik durumlarının geliştirilmesine, başka insanlara bağımlı olma durumlarının önlenmesine ve kendilerine daha yeterli hâle gelmelerine yardımcı olunur. Ayrıca sosyal hizmetler, aile bağlarının güçlendirilmesine, bireylerin, ailelerin, grupların veya toplulukların sosyal işlevlerini başarıyla yerine getirebilmelerine yardımcı olmak amacıyla sosyal çalışmacılar ve diğer profesyoneller tarafından gerçekleştirilen etkinlikler bütünü olarak tanımlanabilir (Barker, 1995: 270). Tanımdan da anlaşılacağı üzere sosyal hizmetler geniş bir uygulama alanına sahip olup birey, aile, grup, topluluk ve toplum refahını sağlamak amacıyla uygulanan hizmetleri içerisine almaktadır.

Sosyal hizmetler, insan kaynaklarının korunması ve geliştirilmesiyle doğrudan ilgili başlıca çalışmaların organize edilmesini de kapsayan geniş bir anlama sahiptir. Karataş'a (1999: 33) göre sosyal hizmetler; eğitim, sosyal yardım, sosyal sigorta, dezavantajlı grupların refahı, akıl ve ruh sağlığını da içine alan genel sağlık, boş zaman değerlendirme ve eğlence gibi geniş alanları kapsamaktadır.

Sosyal hizmetler kavramı 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu'nda şöyle ifade edilmiştir:

“Kişi ve ailelerin kendi bünye ve çevre şartlarından doğan veya kontrolleri dışında oluşan maddi, manevi ve sosyal yoksunluklarının giderilmesine ve ihtiyaçlarının karşılanmasına, sosyal sorunlarının önlenmesi ve çözümlenmesine yardımcı olunması

ve hayat standartlarının iyileştirilmesi ve yükseltilmesini amaçlayan sistemli ve programlı hizmetler bütünü” (Md. 3).

Sosyal hizmetler; sağlık, eğitim, sosyal güvenlik ve sosyal yardımlar ile insan onuruna uygun bir yaşam sürdürmeleri için devlet (kamu) ve sivil toplum kuruluşları tarafından insanlara sunulan hizmetlerin bütünü olmak özelliğiyle disiplinlerarası geniş bir alanı kapsamaktadır.

Sosyal hizmetler alanı, farklı sosyal mesleklerin uygulama yaptığı sahayı anlatmakla birlikte bu alanda çalışan başat mesleklerden biri sosyal çalışmadır (Tomanbay, 1999: 232). Friedlander’e (1966: 7) göre sosyal çalışma mesleki bir çalışma olup insan ilişkileri alanında bilimsel bilgi ve maharetlere dayanır. Bu bakımdan, kişilerin yalnız başına veya grup içinde işlevsellik kazanmalarına, sosyal ve/veya kişisel başarılar elde etmelerine yardım eder.

Sosyal çalışma (social work) terimi ise, Massachusetts Hayırseverlik Kurulu’nda yaklaşık 30 yıl görev yapan ve daha sonra Simmons College Sosyal Çalışma Okulu’nun ilk direktörü olan Jeffrey Brackett’e (1860–1949) Jeffrey Brackett’e (1860-1949) dayanmaktadır. 1900’lerin başında Brackett, insanın; aile üyeleri, arkadaşlar, okul, iş ortamı, yaşadığı bölge, topluluk gibi sayısız önemli etken ile olan ilişkisini betimlediğini düşündüğü için sosyal (social) kelimesinin gelişmekte olan bu mesleğin adının bir parçası olması gerektiğini iddia etmiştir. Çalışma (work) kelimesini hayır işlerinden ayırmak ve bu aktivitelerin hazırlıksız kimselerce yapılmadığını, düzen, disiplin ve sorumluluk ile icra edildiğini vurgulamak için kullanmıştır (Sheafor & Horejsi, 2014: 21-22).

Cılga (2012: 195-196) sosyal çalışma (sosyal hizmet), bilim ve meslek olmak üzere iki farklı açıdan tanımlamıştır. Bilim olarak sosyal çalışma; insan ve toplum değişiminin/gelişiminin dinamiği ve yasaları konusunda gelişme düşüncesi ve bilgisiyle insanın toplumsal etkililiğini artırma yaklaşımı, yöntemi ve uygulaması konularında bilgi üreten bir daldır. Meslek olarak sosyal çalışma ise bilimsel yaklaşım, yöntem ve teknikleri kullanarak insanların gelişmesine ve yaşam kalitesinin yükseltilmesine yardımcı olur. Kongar (2007) da Cılga’nın düşüncesine benzer olarak sosyal çalışmayı “hem bir disiplin hem de bu disipline dayalı bir meslek” olarak değerlendirmektedir. Disiplin olarak sosyal çalışma, insanın ve toplumun yapısı ve bu yapıların sorunları hakkındaki bilgilerden oluşmaktadır. Meslek olarak sosyal çalışma ise bu sorunların çözümüne yönelik etkinlikleri kapsamaktadır.

Tüm dünyada genel kabul gören sosyal çalışmanın küresel tanımı, Uluslararası Sosyal Çalışmacılar Federasyonu (IFSW) ve Uluslararası Sosyal Çalışma Okulları Birliği (IASSW) tarafından 2014 yılında onaylanmıştır. Bu tanım şu şekildedir¹:

1 Daha ayrıntılı bilgi için <https://www.ifsw.org/tr/what-is-social-work/global-definition-of-social-work/> ve http://www.shy.hacettepe.edu.tr/tr/menu/genel_tanitim-10 sayfasını ziyaret edebilirsiniz.

“Sosyal çalışma; sosyal değişimi ve gelişimi, sosyal bütünleşmeyi, insanların güçlendirilmesini ve özgürleşmelerini destekleyen uygulama temelli bir meslek ve akademik disiplindir. Sosyal çalışma, sosyal adalet, insan hakları, ortak sorumluluk ve farklılıklara saygı ilkelerini merkeze alır. Sosyal çalışma teorileri, beşeri bilimler, sosyal bilimler ve yerel bilgi ile desteklenen sosyal çalışma, yaşam zorluklarıyla mücadele etmek ve iyilik halini geliştirmek için insanlarla ve yapılarla çalışır. Sosyal çalışmanın bu tanımı ulusal ve/veya bölgesel düzeylerde geliştirilebilir.”

Sosyal çalışma disiplini ve mesleği; önleyici, koruyucu ve savunuculuk misyonu ile birçok sosyal soruna (yoksulluk, evsizlik, engellilik, yaşlılık vb.) yönelik müdahale ve mücadele sürecini yürütmeye çalışmaktadır (Yaman vd, 2018: 160). Söz konusu çalışmayı yürütürken “şimdi ve burada” ilkesiyle sorunların çözümünde mikro (birey), mezo (aile ve grup) ve makro (toplum) düzeylerde hareket etmektedir.

‘Mikro düzey’ sistemle çalışma birey üzerinde odaklanır. Hedef, bireysel fonksiyonların ve sosyal ilişki kurma becerilerinin artırılmasına ve sosyal/kuramsal kaynaklarla ilişkiye geçilmesine yardımcı olmaktır. ‘Mezzo düzey’ sistemle çalışma aileler, gruplar ve örgütler üzerinde odaklanır. ‘Makro düzey’ sistemle çalışma ise birey ve grup dışında, topluluk ve toplumda değişme ve gelişme yaratmayı hedeflemektedir. Sosyal politikalar oluşturma, kalkınma planlaması yapma, bölgesel gelişmeye katkıda bulunma, halkın eğitimi gibi uygulamalar bu düzey içinde ele alınır. Bu uygulama biçimleri birbirinden ayrılmadan ve her birinin bir diğerine katkısı oranında sosyal çalışma hayata geçirilebilir.

Sosyal çalışmayı tanımlarken beş tema neredeyse sosyal çalışma uygulamalarının hepsine nüfuz etmektedir (Kirst-Ashman, 2010: 5):

1. Öncelikle sosyal çalışma, bireylere, gruplara veya topluluklara yardım etmekle ilgilidir.
2. Sosyal çalışma, uygulayıcıların yapması ve yapmaması gerekenleri yönlendiren sağlam bir değerler ve etik ilkeler temeli gerektirir.
3. Sosyal çalışma becerilerinin sağlam bir temeli vardır. Bu temel, sosyal çalışmacıların nasıl müdahale etmeleri ve hedeflerine nasıl ulaşmaları gerektiği konusunda talimatlar vermektedir.
4. Sosyal çalışmacılar mevcut kaynakları birleştirerek insanların ihtiyaç duydukları hizmetleri almalarına yardımcı olmaktadır. Doğru kaynaklar mevcut değilse sosyal çalışmacılar müracaatçıları adına hizmet geliştirmeyi savunabilirler.
5. Sosyal çalışmacılar olumlu sosyal değişimi teşvik etmek için yasama süreçlerine katılırlar.

Sosyal çalışma insanı merkeze alan, ona yardım etme iddiasında bulunan bir bilim dalıdır. Sosyal çalışma bir yardım mesleğidir ve sosyal çalışmanın büyük oranda amacı da ‘yardım etmek’ olarak kabul edilmektedir (Thompson, 2013). Ayrıca sosyal çalışma, insanların toplumsal işlevselliği ve çevresiyle olan etkileşimini sağlamaya çalışan, bunu yaparken kendine özgü yöntemleri kullanan, bu konuda bilgi ve beceriye sahip bir disiplin olarak ifade edilebilir (Demiröz, 2003: 86).

Bu noktada sosyal çalışmanın amaçlarına göz atılacak olursa Amerika Birleşik Devletleri’nde (ABD) sosyal çalışma eğitimi için ulusal yeterlilik kurumu olan Sosyal Çalışma Eğitim Konseyi’ne (CSWE) göre sosyal çalışmanın dört temel amacı vardır. Bu amaçlar şu şekilde ifade edilmiştir (Yıldırım & Yıldırım, 2008: 28):

- ❖ Görevleri başarma, sıkıntıları teskin etme, önleme ve kaynakları kullanmada yardımcı olarak bireyin, ailelerin ve örgütlerin sosyal işlevselliğinin arttırılması;
- ❖ Sosyal politikalar, servislerin kaynaklarının ve temel insan ihtiyaçlarının karşılanması ve insan kapasitesinin geliştirilmesini destekleyecek programların formüle edilmesi ve uygulanması;
- ❖ Politika, organizasyon ve idari savunma, sosyal ve politik davranış, sosyal ve ekonomik terfi etme ve risk gruplarını güçlendirme aracılığıyla savunma programlarının takibi;
- ❖ Bu amaçlarla ilgili beceri ve mesleki bilgilerin geliştirilmesi ve gözden geçirilmesi.

Bu amaçlar dışında sosyal çalışmanın temel amaçlarından biri bireyin iyilik hâlini sağlamak ve arttırmaktır. İnsanın; kendini kabul etmesi, hayata bir amaç yüklemesi, kişisel olarak gelişim duygusuna sahip olması ve olumlu ilişkiler kurabilmesi bunun birkaç örneğidir.

Sosyal çalışmanın bir diğer amacı insanların diğer insanlarla ve doğa ile olan ilişkilerini, mevcut çelişkileri ortadan kaldıracak şekilde, düzenlemelerine yardım etmek ve insanların baş etme kapasitesini ve sorun çözme yeteneğini geliştirmek şeklinde ifade edilebilir (Kongar, 2007; Pincus & Minahan, 1973). İnsanın kendi yaşamı ve kaynaklar üzerinde denetim sahibi olmasını yani sosyal işlevselliğini sağlamanın yanında, insanın üretkenliğini ve yaratıcılığını hayata geçirmek gibi bir amacı da vardır (Cılga, 2012; Yaman & Akyurt, 2013). Bu amaçların yanında daha çok makro düzey uygulamalar bağlamında sosyal çalışmanın sosyal politikaların geliştirilmesine ve ilerletilmesine katkı verme gibi bir amacının olduğu da ifade edilebilir.

Sosyal çalışma sürekli kendini geliştirmekte, Dünya üzerinde yaşanan çeşitli sosyal ve ekonomik değişimlerle birlikte farklı boyutlar ve yeni alanlar kazanmak-

tadır (Acar & Çamur Duyan, 2003). Bununla birlikte sosyal çalışma, her ülkenin sosyal ve ekonomik özellikleriyle bağlantılı bir şekilde, farklı anlamlar kazanmakta ve farklı bir kapsama sahip olmaktadır. Çalışmanın anlam ve kapsamı her ülkeye göre farklılık gösterse de değişim göstermeyen konu, sosyal çalışma uygulamalarında en önemli unsurlardan biri olan sosyal çalışmacıdır (Şahin, 2001: 69).

Sosyal çalışmacılar, toplumsal yaşamın içerisinde yaşayan insanların diğer insanlar, doğa ve toplum ile yaşadıkları ilişkilerinde çelişkilerin ortaya çıkardığı problemleri gidermeye yönelik uygulamaları sürdüren meslek elemanlarıdır. Sosyal çalışmacıların rehberleri; sosyal çalışma mesleğinin sosyal bilimlere dayalı, felsefi, politik, insana ve topluma dayanan soyut ve somut dayanaklarıdır (Yolcuoğlu, 2012: 115). Sosyal hizmetler alanında arzulanan hedeflere ulaşılmasında ve çalışmaların etkili bir şekilde yürütülmesinde sosyal çalışmacıların üstlendiği rol büyük önem taşımaktadır.

Sosyal çalışmacılar, güçlerini yasalardan almakta ve mesleki uygulamalarını bu yasal çerçeveler içerisinde gerçekleştirmektedirler. Eğitim sürecinde elde ettikleri mesleki bilgi ve becerilerini, yasal düzenlemelerin merkezi rolünü benimseyerek ve çalıştıkları sosyal çalışma kurum ve kuruluşlarının politikalarına bağlı kalarak yürütmektedirler (Danış, 2007: 52).

Sosyal hizmetler, sosyal çalışma disiplini de içine alan geniş bir şemsiye kavramdır. Sosyal çalışma uygulayıcıları olan sosyal çalışmacıların yaptıkları işler sosyal hizmetlerin merkezinde var olan işlerdir. Bu açıdan sosyal hizmetleri anlamak için sosyal çalışmayı ve uygulayıcılarını anlamak en doğrusu olacaktır. Bundan sonraki bölümde sosyal çalışma mesleği ve disiplinin daha iyi anlaşılması için kısaca tarihine değinilecektir.

1.2. Sosyal Çalışma Disiplininin ve Mesleğinin Kısa Tarihi

Sosyal çalışma disiplini ve mesleği doğru anlaşılacak isteniyorsa tarihsel gelişimine bakmak gerekmektedir. Bu sebeple bu bölümde sosyal çalışmanın Dünya'daki tarihsel gelişime göz atıldıktan sonra Türkiye'de bu tarihsel serüveninin nasıl işlediğine değinilecektir.

Sosyal çalışma disiplini, uygulamalı bir bilim olarak üniversite dışında hayırseverlik organizasyonlarıyla başlamış ve daha sonraları bir disiplin olarak kurum-sallaşmıştır. Bununla beraber sosyal çalışma, sosyal bilim disiplinlerinden yararlanarak kendi bilgisini üretme yoluna gitmiş, böylece kendisine disiplinlerarası bir alan açmıştır (Hatipoğlu, 2012: 5). Sosyal çalışmanın, disiplin olarak kısa bir tarihi olsa da bağımsız bir disiplin hâline gelmeden önceki aşamaları çok eskilere ve köklü bir geçmişe dayanır.